

CO SE DĚJE JINDE

Místo pro život

Eva Zirhutová

Nejsou dvě historie – lidská a přírodní, ale jen jedna, která je posledních pár milionů let společná.

„Pane Cítku,“ zeptali jsme se autora výše uvedených řádků, geologa, spisovatele a filozofa: „Kudy vede cesta k obnovení vnímání krajiny jako důležité hodnoty pro život?“ – „Začněte u dětí. Učte je vnímat to, co mají kolem sebe, strom, potok, studánku, cestu do školy... Ekologické systémy naučené z knížek v lavicích mají svůj význam, ale vztah ke krajině neprohloubí.“

Tato myšlenka byla popudem k vytvoření programu, jehož cílem je vytvořit podmínky pro větší propojení života lidí s místní krajinou – přírodní i urbanizovanou. Součástí programu je program didaktický, který kromě jiného hledá a ověřuje zajímavé výukové metody a formy zvýšení zájmu dětí o prostředí, ve kterém vyrůstají, navštěvují školu a následně mnozí i žijí.

Kromě bohaté nabídky didaktických seminářů a dílen pro učitele, kteří program realizují, vzniká jako součást programu i netradiční didaktický internetový portál *Místo pro život*. Bude přístupný na adrese: www.mistoprozivot.cz – a má čtyři části. Jednou z nich je *Dětská encyklopedie*. Jde o diferencovaně koncipovanou část portálu – má různé úrovně obtížnosti. Umožňuje ucelený pohled na dílčí heslo (strom, studánka, středověké město...) a kromě informací a odborného obrazového materiálu poskytuje prostřednictvím poezie, uměleckých fotografií, filmových dokumentů a zvukových záznamů i pohled umělecký.

Další částí portálu je metodická sekce. Metody aktivní výuky, které jsou v současné době na portálu rozpracovávány, budou mít jednoho společného jmenovatele: jednoduchost, srozumitelnost, snadný přenos do praxe.

Za inovativní část portálu považujeme sekci *Ložkální informace*. Obsahuje mapy, fotografie, historický textový a obrazový materiál, rozhovory atd. z lokalit v blízkosti škol, které se programu účastní. Do sekce přispívají jednak pracovníci programu a občané z regionů, jednak učitelé a žáci.

Čtvrtou sekci nazýváme *Proud*. Název není zvolen náhodně, odráží charakter této části portálu. Učitelé sem umisťují konkrétní praktické ukázky metod a výukových činností, které ve školách vznikají. Příspěvky tam zůstanou po určitou dobu. Ty z nich, které se ukáží jako následoványhodné, budou přesunuty do sek-

ce *Metody – praktické ukázky*. Ostatní proud odnese do archivu, aby uvolnily místo dalším příspěvkům.

Bonusem programu by bylo, kdyby do *Proudu* výhledově přispívaly i děti a jejich rodiče, kdyby byla témata nastíněná ve škole rozpracovávána i doma a jejich zajímavé zpracování obohacovalo výuku i portál.

Program stručně popsany výše realizují tři vesnické školy středního Povltaví (Nečín, Nový Knín a Kamýk nad Vltavou) prostřednictvím projektu *Environmentální prvek* financovaného Evropským sociálním fondem a státním rozpočtem České republiky prostřednictvím operačního programu Vzdělávání pro konkurenceschopnost.

Více informací o programu můžete obdržet na adrese: eva.zirhutova@rozhled.cz.

Autorka je členka realizačního týmu projektu.

Jehličnany u školy

Ukázka integrovaného didaktického tématu (z *Proudu*), které bylo realizováno v ZŠ Kamýk nad Vltavou.

U školy v Kamýku nad Vltavou máme skupinu jehličnanů, jejíž dominantou je krásný stříbrný smrk. Šestá třída má v našem školním vzdělávacím programu botaniku, a tak se tato skupina stromů stala podkladem pro výuku jehličnanů. Chtěli jsme vyzkoušet didaktické činnosti, které umožňují vnímat skutečnost více smysly. Téma bylo realizováno v sedmi předmětech. Shodou okolností jsme se mohli sejít v časovém harmonogramu tak, že začlenění do jednotlivých předmětů bylo nenásilné a smysluplné. Výuku jsme otevřeli literárními ukázkami v českém jazyce, pokračovali jsme v přírodopise, téma rozvinuli ve fyzice, matematice, informatice a výtvarné výchově, zajímavou odbočku jsme udělali do občanské výchovy a celý blok jsme uzavřeli po třech týdnech v přírodopise.

Jehličnany v krásné literatuře (český jazyk, literatura)

V literární výchově jsme celé téma *Jehličnany před školou* otevírali, takže děti ještě nevěděly, co je čeká. Hodinu jsem začala otázkou, zda žáci vědí, kolem jakého stromu chodí denně do školy. Pak jsme diskutovali o tom, jestli se stromy objevují v literatuře a v jaké roli.

Pro četbu jsem využila ukázky z knihy Jaroslava Spirhanzla Duriše *O našich stromech*. Konkrétně

jsme se zabývali články o borovici, modřínu a tis. Žáci se rozdělili do dvojic a podle vlastní vůle si vybrali strom, který je nejvíce zajímavý.

Zvolila jsem skupinovou práci. Každý text byl rozdělen na čtyři díly. Žáci si vždy potichu pro sebe přečetli část textu, pak si ve dvojici sdělili nejzajímavější dojmy a jedním heslem nebo větou je zaznamenali do sešitu.

Po tichém přečtení celého článku děti vytvořily skupinky, v nichž se sešli vždy ti žáci, kteří četli o stejném stromu. Každá skupinka dostala za úkol co nejlépe ostatním dětem představit vybraný strom a přečíst z článku místo, na kterém se celá skupina shodla, že jim připadá nejzajímavější.

Děti tato hodina velice bavila. Jednotlivé skupiny dokázaly skutečně poutavě představit ostatním svůj strom. Žáci odcházeli z hodiny s tím, že se chtějí o jehličnanech dozvědět víc, což byl hlavní záměr. Nejzajímavější jim připadal jedovatý tis.

Zkoumání botanických znaků (přírodopis)

Přinesla jsem do třídy větev sedmi druhů jehličnatých stromů (většina z nich byly druhy, které jsou zastoupeny ve skupině před školou). Děti měly za úkol pomocí zjednodušeného botanického klíče určit podle jehlic všech sedm jehličnanů. Tuto činnost zvládly všechny bez problémů. Následně si podle vlastní volby zvolily čtyři druhy, jimž se věnovaly podrobněji. Dostaly pracovní list, do kterého zaznamenávaly detaily jehlic, popisovaly znaky, tiskly malé šablony siluet stromů a zakreslovaly umístění šištic na větvičce. Kromě těchto exaktních poznatků měly děti možnost do pracovních listů zaznamenávat i informace o vůni a také poznatky získané při určování bez zrakové kontroly. Dále si mohly do tabulky vypsat i zajímavé ukázky z literárních textů, informace získané z portálu *Místo pro život* nebo z vlastní zkušenosti.

Tím, že jsme zařadili do nabírání informací i ty, které se získávají hmatem a čichem, se nám, myslím, podařilo probudit větší zájem i těch dětí, pro které není botanika přitažlivá.

Stanovení délky borovicové jehlice (fyzika, matematika, informatika)

Cílem činností v těchto předmětech bylo naučit žáky pracovat s biologickým souborem: získat data a pod-

Ukázka hotového pracovního listu.

Foto: z archivu ZŠ Kamýk nad Vltavou.

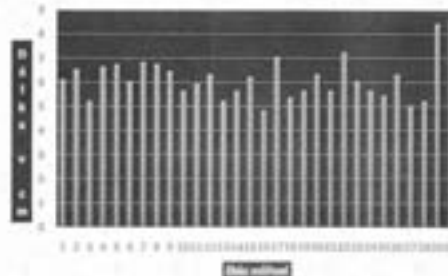
klady, zaznamenat je, zpracovat a vyhodnotit. Práce začala ve fyzice. Děti se v té době právě učily měřit. Zadání znělo: *Změř a zvaž vše kolem sebe*. Mezi měřené předměty jsme umístili i borovicové jehlice. Matematické zpracování získaných číselných údajů (operace s desetinnými čísly a převody jednotek) bylo také pouze jedním z úkolů, které děti v hodině řešily.

Zatímco ve fyzice a matematice byla práce s jehlicemi pouze dílčí částí hodiny, v informatice se stala hlavní náplní. Žáci se učili získaná data zpracovat v programu Excel. Zhotovovali tabulky, vyplňovali je získanými údaji a vytvářeli grafy. Součástí jejich práce byla i celková grafická úprava stránky.

Měření délky borovicových jehlic

Kamila Holubová – 6 tř., ZŠ Kamýk n. Vlt.

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
61 mm	45	52	46	67	60	68	67	44	56	56
62 mm	12	13	14	15	16	17	18	19	20	20
63 mm	63	52	56	62	48	70	53	56	63	63
64 mm	32	33	34	35	36	37	38	39	40	40
65 mm	72	60	56	54	63	50	52	84	85	85
	mm	mm	mm	mm	mm	mm	mm	mm	mm	mm
Průměrná délka jehlice									6,13 cm	
Největší šířka									3,6 cm	
Délka nejkratší jehlice									4,8 cm	
Délka nejdelší jehlice									8,5 cm	
Rozpětí									3,7 cm	

Grafické zpracování výsledků měření.

Foto: z archivu ZŠ Kamýk nad Vltavou.

Les, alej nebo hájek (výtvarná výchova)

Žáci měli z přírodopisu připravené pracovní listy a v nich vybrané a popsané čtyři druhy stromů. Nyní

Habity stromů – tisk ze šablony.

Foto: z archivu ZŠ Kamýk nad Vltavou.

doplňovali, jak vypadají jednotlivé jehlice, celé části větvíček a habity (siluety) těchto stromů.

Předem jsem měla připravené větvičky sedmi druhů jehličnanů (od každého druhu vždy několik). Každý žák si postupně vybral větvičky všech „svých“ stromů a do pracovních listů co nejpřesněji a nejvěrněji nakreslil nejprve jednotlivé jehlice a pak celé větvičky.

V druhé části dvouhodinového bloku jsme se soustředili na siluetu jehličnanů. Na tabuli jsem pověsila obrázky všech sedmi zvolených druhů jehličnanů. Připravila jsem dětem malé šablony habitů stromů. Děti si postupně obkreslily, vystříhly, nabarvily temperou a obtiskly do pracovních listů všechny „své“ stromy.

V druhém dvouhodinovém bloku jsme se opět věnovali siluetám stromů, ale tentokrát jsme už zapojili fantazii a žáci tvořili své vlastní lesy, aleje podél cest, hájky a remízky. Na tabuli jsem opět pověsila obrázky už známých sedmi druhů jehličnanů. Každý žák si jeden vybral a s ním pak pracoval až do konce hodiny.

Nejprve jsme si na čtvrtku vytvořili špachtlí (stačí i obdélníček silnějšího kartonu) podmalbu. Použili jsme temperové barvy. Na výběr ale byly jen ty, se kterými se můžeme setkat v lese. Každý žák si vybral dvě barvy (např. žlutou a zelenou), rovnou z tuby je na několika místech nahodile vymačkal na čtvrtku a pomocí špachtle je rozetřel po celé čtvrtce. Tak vzniklo pozadí lesa nebo lesní cesty, paseky...

Pak si žáci na tvrdý karton vytvořili svoji vlastní šablonu vybraného stromu (asi 10 cm vysokou). Nabarvili ji temperou – teď už měli k dispozici všechny barvy – a otiskli na připravenou podmalbu. V tom pokračovali tak dlouho, dokud si nevytvořili les, okolí cesty, hájek nebo paseku podle vlastních představ.

Nad hotovými pracemi jsme se pak pokoušeli zjistit, který strom si autor vybral a co chtěl zobrazit, jde-li o les či např. dlouhou alej. Někdy jsme na odpověď přišli snadno, jindy jsme se museli snažit víc...

Kůrové srdce (občanská výchova)

Prostřednictvím krátkého zajímavého textu sochaře Martina Patričného *O kůrovém srdci* jsme mohli zařadit téma jehličnany dokonce i do občanské výchovy. S textem jsme pracovali v 6. a 7. ročníku. Svým obsahem naplňoval učební látku *Život mezi lidmi*.

Podle klíčových slov (řeka Lužnice, zamilovaný kluk, borová kůra, dárek – nedárek) si měli žáci nejprve

Kůrové srdce.

vymyslet samostatně vlastní příběh, potom utvořili skupinky a v nich se mezi sebou s příběhy seznámili. Poté je poskládali dohromady, vytvořili příběh za celou skupinu a sepsali ho na papír.

O kůrovém srdci

Kamila Holubová, Lucie Novotná, Petra Ridzáková
(6. třída)

Byla jednou jedna holka, jmenovala se Lila. Bydlela u řeky Lužnice. Na řeku Lužnici jezdili každý rok vodáci a mezi nimi byl kluk Iran, on byl tajně zamilován do Lily, ona samozřejmě taky. Jednou, když vodáci měli zase jet na řeku Lužnici, tak Iran chtěl Lile naznačit, že jí má rád, proto jí vyřezal srdce z kůry a na srdci ležel lístek s milostnou básničkou. Lilu dárek potěšil a příští rok mu poslala po vodě ona mobilní číslo.

S příběhy jsme seznámili celou třídu.

Rozdala jsem dětem první část příběhu Martina Patričného. V hodině si text přečetly a za domácí úkol měly vymyslet jeho pokračování a závěr.

O kůrovém srdci

Martin Patričný

Ten příběh se stal na řece. Kdysi dávno jsme s partou sjížděli Lužnici a jeden kluk se tam zamiloval. Mně se ta holka nijak zvlášť nelíbila, ale když jsem ji měl na háčku (vpředu v kánoji), tak byla dobrá. Zdála se mi příliš praktická a měla na můj vkus trochu hrubší obličej i slovník.

Každý večer si zadáci vytahovali sirky, koho budou mít další den vpředu. Tomu klukovi se při losování touhou klepaly ruce, tak moc si přál zrovna ji. Ale měl smůlu. Nebo neměl?

Holky to umí, a tak omotávaly hlavičky sirek nití nebo vlasem...

Jednoho dne byla cesta krátká, jen čtrnáct kilometrů. Dorazili jsme brzy, sehnali dříví na oheň, postavili tábor a pak si každý dělal, co chtěl.

Jeden kluk šel do lesa a tam do večera vyřezával z borové kůry srdce. Já to srdce viděl, když ještě nebylo hotové, a už tehdy to byla překrásná, čistě propracovaná věcička.

Když jsme pak seděli u ohně a zpívali, on šel a potajmu srdce zasunul té slečně do spacáku.

V následující hodině seznámili žáci ostatní s vlastním pokračováním.

Bylo zajímavé porovnat závěry příběhu vytvořené dětmi obou ročníků. Zatímco v 6. třídě končil vždy pohádkově, nebylo podstatné, že dívka měla hrubší výrazy a chování, děti si přály, aby se do sebe hlavní postavy příběhu zamilovaly a žily spolu šťastně až do smrti, v 7. třídě zvláště chlapci někdy řešili pokračování tragicky či nadsázkou – utopením ap.

Po přečtení závěrečné části autorovy ukázky...

Šlo se spát až k ránu a tu se ozval hrubý nezaměnitelný hlas: „Do pr..., kterej blbec si hraje...“

Holka na půl vylezla ze stanu, klekla si v rozepnutém vchodu, rozmáchla se, na srdce se ani nepodívala a už letělo do řeky.

Nevěděla, co zahazuje. Myslím to i symbolicky.

Řeka ten opovržený dárek přijala, kolébala a odnášela tam, kam už nebylo vidět.

...se rozproudila diskuse. Zatímco šestáci za žádnou cenu nechťeli připustit, že by příběh neskončil happy endem, sedmáci dokázali skutečný konec příběhu přijmout a posoudit ho více rozumově.

Co se podařilo

Klíčovým momentem pro úspěch celého tématu byla práce se zajímavými texty v literatuře. Zájem žáků vzbudil především článek o tisu. Přestože kolem něj několikrát za den projdou, vůbec netušili, jak tato zajímavá dřevina vypadá a kde vlastně roste. Když jsme nesli na hodinu větve, volali jeden přes druhého: „Paní učitelko, máte také tis? A který to je?“ Místo odpovědi jsem jim dala určovací klíče.

Překvapilo mě, že ačkoli si každý žák mohl vybrat ze sedmi jehličnanů jen čtyři, které měl podrobněji zkoumat, nakonec zvládli žáci určit a popsat všechny druhy.

Zajímavé bylo, jak děti dokázaly aplikovat získané poznatky při určování nových druhů. Donesla jsem jim jako hádanku větvičku se šiškou jedle douglasky. Někdo řekl: „To je jedle! Má placatý jehlice a hladkou větev.“ Jiný zase: „To bude asi smrk, protože má šišku dolů a jehlice jsou sice placatý, ale jsou špičatý!“

Některé děti se více realizovaly při tvorbě grafů, někoho zaujalo zkoumání detailů jehlic lupou, kreslení či barevný tisk. Děvčata si zapisovala básničky a poznávání hmatem bavilo všechny.

Také si myslím, že se vylepšily naše vzájemné vztahy, lépe jsme se poznali. Tato malá proměna se stala nejspíše díky úspěšnému společnému dílu. Spoluprací ve více předmětech. Najednou na vlastní oči vidíte, jak ten žáček, který je ve vašem předmětu neohrabaný, je úspěšný při práci na tématu v jiné oblasti a díky tomu se nakonec zlepší i u vás.

Dnes tedy dobře vědí, kolem jakých stromů chodí každý den do školy.

*Na tématu spolupracovali vyučující
ZŠ Kamýk nad Vltavou
P. Halada, L. Kalivoda, P. Lhotecká,
V. Synková a J. Tyrmerová.*

Učíme kompetence kompetentně

Hana Prchlíková

Naše školství prochází změnou. Bohužel, veřejnost je o ní pramálo informována, my učitelé ještě stále nedostatečně připraveni.

Žádá se po nás, abychom žáky připravovali na život. Výborná idea, naprosto souhlasím, jen... jen jsem si myslela, že to činím od nástupu do praxe.

Dnes už vím, že ne tak docela.

S přípravou ŠVP vznikla na naší škole akutní potřeba dalšího vzdělání v oblastech, které jsou nezbytné pro úspěšné předávání klíčových kompetencí, jakož i kompetencí samotných.

Rozhodli jsme se proto využít výzvy operačního programu Vzdělávání pro konkurenceschopnost Evropského sociálního fondu a podali projekt. Prošel a díky finančním prostředkům z ESF a Státního rozpočtu ČR je od října 2008 úspěšně realizován. Nemalý podíl na úspěšnosti projektu a spokojenosti účastníků má liberecká společnost Aperta, dodavatel vzdělání.

V rámci projektu nazvaného *Učíme kompetence kompetentně* pedagogové šesti zainteresovaných škol prošli – a projdou – několika tréninkovými moduly.

Celé učitelské sbory mají za sebou čtyřdenní trénink týmové spolupráce. Kromě řešení modelových situací, netradičních her a rozborů považují za největší přínos, že jednotlivé pedagogické sbory dostaly návod a vyzkoušely si v praxi, jak využít potenciálu svých členů, jak vést tým, jak řešit zátěžové situace, zkrátka, jak týmově fungovat.

Úžasné bylo pozorovat téměř osm desítek pedagogů v „akci“, jejich vzájemnou výměnu zkušeností i pohledů.

Letos v říjnu proběhl další trénink. Cílem bylo připravit skupinu tzv. interních lektorů. Jde o zástupce jednotlivých pedagogických sborů. Jejich úkolem bude školit kolegy v klíčových kompetencích. Náplní tréninku byly lektorské, prezentační a moderační dovednosti. Možná právě tady jsme odhalili své největší slabiny a konečně definovali, co nového si žádá práce současného učitele.

V těsné návaznosti na lektorské dovednosti jsme zvládli i první klíčovou kompetenci – kompetenci k učení. Budou následovat všechny zbývající. Pedagogické sbory čeká opět týmová spolupráce.